

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab,
Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet
Nummer 47, forår 2021
© Tidsskriftet og forfatterne, 2021

Kristendomshistorie

Kristendommens historie

Af stud. mag.
Katrine Kirkegaard Karas

Indhold

Indledning	3
Kristendommen som statsreligion	3
Om Guds Stad	4
Kompromisreligion	7
Konklusion	10
Litteraturliste	12

Indledning

I denne opgave vil jeg besvare Spørgsmål 1 i *Kristendommens historie*, som er en religionsvidenskabelig kommentar til *Kildetekster til Kristendommens historie*, Tekst 2: Augustin, fra *Om Guds Stad*. For at besvare spørgsmålet vil jeg starte med at redegøre for kristendommen som statsreligion. Denne udvikling sker umiddelbart inden Aurelius Augustin skriver sin bog ”Om Guds Stad”, hvilket giver en vis påvirkning på hans teologi. Augustins teologi vil jeg også redegøre for, da jeg vil benytte mig af hans teologi i analysen. Jeg vil jeg benytte mig af bogen ”Kristendommen, en historisk indføring” af Tarald Rasmussen og Einar Thomassen i redegørelsen, da denne blandt andet belyser den historiske udvikling kristendommen gennemgik samt det væsentlige af Augustins teologi. Herefter vil jeg analysere Augustins bog ”Om Guds Stad”, som jeg videre vil bruge til at diskutere begrebet kompromisreligion, da dette begreb bliver relevant med kristendommen som statsreligion. I diskussionen vil jeg inddrage følgende andre kilder ”Om verdslig øvrighed” af Martin Luther, ”Nu rinder solen op” og ”Far, verden, far vel” af Thomas Kingo og ”Afstands-Mål; og herved igen om den egentlige vanskelighed jeg har at kæmpe med” af Søren A. Kierkegaard, som alle belyser kristendommen som kompromisreligion, og hvordan begrebet ændrer sig i løbet af kristendommens historie. Til sidst vil jeg lave en samlet konklusion af opgaven.

Kristendommen som statsreligion

I dette afsnit vil jeg beskrive, hvordan kristendommen har udviklet sig fra at være en sekt til en statsreligion. Denne viden skal bruges som baggrund til at forstå kristendommen som kompromisreligion, og hvorfor kristendommen overhovedet skal gå på kompromis.

Kristendommen startede som en sekt i starten af det første århundrede, hvor man fokuserede på det kommende gudsrige. Der var tale om en aksialreligion, hvor der blev fokuseret på askese. Det vil sige, at mennesket trækker sig ud af den sociale verden for at hengive sig til den guddommelige verden (Jensen 2019, 30-31). I år 313 blev der indført religionsfrihed i Romerriget, som endte med, at kejser Konstantin favoriserede kristendommen økonomisk og ideologisk. De efterfølgende kejsere videreførte Konstantins favorisering, hvilket medførte, at kristendommen blev en integreret del af samfundet. I år 391 blev kristendommen statens religion, da offerkulter og hedenskab blev forbudt. Kristendommen gik derfor fra at være en marginal organisation til at blive statsreligion. Ændringen satte kristendommen på prøve,

eftersom religionen nu ikke kun kunne fokusere på askese, den skulle også forholde sig til det til verdslige liv. (Rasmussen og Thomassen 2016, 95-99). Nye problematikker, heriblandt hvordan mennesket skulle forholde sig til den verdslige verden, blev nu sat på dagsorden. Aurelius Augustin (354-430) var en af de teologer, som berørte denne problematik.

Augustin hævdede, at arvesynden var en realitet, og at den gjorde mennesket var afskåret fra Gud og dermed fortabt. Synd skal i denne kontekst forstås som at være ulydig overfor Gud. Augustin havde en prædestineret tankegang, altså at Gud har forudbestemt hvilke mennesker, der vil blive frelst fra fortabelsen. Augustin belyser problematikken om menneskets forhold til det verdslige liv ved at dele kirken op i to. På den ene side har han den usynlige kirke, hvor de, som er prædestineret til frelse, tilhører, det vil sige den guddommelige verden. På den anden side har han den synlige kirke, som er den verdslige del af kristendommen og samfundet. På den måde forsøger Augustin at løse problemet ved at skille det verdslige og guddommelige fra hinanden, men hvor mennesket har del i begge (ibid., 115-116). Augustin drøfter denne tankegang i sin bog "Om Guds Stad" fra ca. år 412-426. Denne vil jeg analysere i det følgende afsnit, hvor jeg blandt andet vil drøfte spørgsmålet, hvordan kristendommen skal forholde sig til den verdslige verden. Denne viden skal bruges som baggrund for diskussionen om kristendommen som kompromisreligion.

Om Guds Stad

Augustin bruger den jordiske stad til at betegne den verdslige verden og den himmelske stad til at betegne den guddommelige verden. I den jordiske stad forfølger mennesket sjælens og legemets goder (Tekst 2, 4, 32-33). Augustin pointerer her, at mennesket gerne må leve integreret i den verdslige verden. I den himmelske stad er der kun kærlighed til Gud (ibid., 24). Her vil mennesket kunne være en from kristen og dyrke Gud retmæssigt. Det kristne menneske har en fod i begge stæder. De første mennesker blev skabt af Gud og levede i paradiset. De var ulydige overfor Gud, hvorfor de blev nedsendt til jorden (ibid., 8-11). Augustin henviser her til syndefaldet fra Genesis, som ændrede menneskets natur til syndens tvang og død. Oprindeligt hører mennesket altså til i himlen, men på grund af syndefaldet er mennesket havnet på jorden. Dette er Augustins argumentation for, at de to stæder er opstået (ibid., 17-18). Mennesket har derved et slags statsborgerskab i begge stæder. Dette løser også det kristne problem, at mennesker ikke hører hjemme på jorden men i himlen. Det er dog gennem Guds nåde, at nogle

mennesker kan komme fuldt ind i himlen igen og blive reddet fra fortabelsen (ibid., 12-15). Det skal fremhæves, at der er tale om kristne døbte mennesker. Man skal altså være døbt og en del af kristendommen for overhovedet at have muligheden for at blive frelst. Når jeg i denne opgave bruger ordet 'menneske' i forhold til frelsen, er der altså tale om døbte kristne.

I den jordiske stad har døden fået en så stor magt, at mennesket kan undergå en anden slags død, som Augustin hævder ingen afslutning har (ibid., 12-15). Augustin drøfter altså to slags død. Den første død må være livets slutning, hvor den anden død er den evige død eller fortabelsen. Den anden død er der dog nogle som vil undgå, fordi Gud gennem sin nåde vil lukke dem ind i himmeriget (ibid., 43-44). Menneskets synd er dermed så stor, at det på forhånd ville være fortabt, hvis ikke Guds nåde var større. Augustin drøfter her sin prædestinationsforestilling. Gud har forudbestemt et vist antal mennesker til at blive frelst fra fortabelsen (ibid., 12-15). Augustin argumenterer som sagt, at det er på grund af dødens store magt i den jordiske stad, at mennesket vil undergå den evige død. Døden må her forstås som Djævelen. Djævelen formørker menneskets tanker og får dem til at tilbede ham, så mennesket glemmer Gud (ibid., 32-38). Det vil sige, Djævelen prøver at forhindre mennesket i at blive frelst af Gud, da de ikke længere har kærlighed til ham. Gud og Djævelen har derved en form for kamp om menneskets støtte. Gud ønsker at være nådig overfor mennesket, så det i sidste ende kan blive frelst. Djævelen derimod ønsker ikke menneskets frelse i himlen. Augustin belyser nemlig, at de frelste mennesker skal udfylde det hulrum, som faldne engle engang udgjorde. (ibid., 43-44). De faldne engle må være den onde vilje, der findes i verden, og som ikke respekterer naturens love (ibid., 3, 38-40). De må være Djævlens dæmoner. Når himlens rum er blevet udfyldt, vil verden ende. Eftersom Djævelen befinder sig på jorden, vil han også ende, og derfor prøver han på at vildlede mennesket, så det ikke elsker Gud. Denne kamp mellem Gud og Djævelen modsiger på en måde prædestinationsstanken, siden Gud allerede har forudbestemt, hvem der vil blive frelst. Der kan derfor diskuteres, hvorvidt Gud styrer Djævelen, og om han bevidst er nedsat på jorden af Gud til at friste mennesket. Hvorvidt Gud ønsker at teste menneskets lydighed, eftersom de to første mennesker allerede har udvist ulydighed. Augustin argumenterer dog for, at menneskets kærlighed til sig selv og hovmod er alt for stor til, at mennesket kan blive fuldkomment ved frelsen af sig selv. Derfor kan mennesket altså ikke gøre sig fortjent til frelsen, den bliver tildelt af Gud (Rasmussen og Thomassen 2016, 115). Hvis mennesket havde fri vilje og kunne gøre sig fortjent til frelsen, ville det højst

sandsynligt være den religiøse elite, som ville opnå denne. Den religiøse elite lever et langt mere helligt liv end lægfolket gør, eftersom den religiøse elite bruger det meste af deres tid på det hellige, og de har egenskaben til at komme i kontakt med sakramenterne (ibid., 222-223). Prædestinationstanken kan derfor have været med til at give lægfolket håb om frelse. Dog kunne prædestinationstanken også have skræmt de kristne, fordi de ingen kontrol over situationen havde. Augustin står dog inde for prædestination, og derfor vil jeg ikke komme yderligere ind på spørgsmålet om fri vilje og prædestination i opgaven.

Augustin beskriver de to samfund som stæder, ligeledes betegner han det som menneskelige samfund. Det vil sige, Augustin forstår den himmelske stad som en by på fod med den jordiske stad, da han for eksempel kalder de frelste mennesker for den himmelske stads borgere (Tekst 2, 5, 1-2). En by er en form for organisation udenfor familien, som giver en vis beskyttelse. Augustin har en grundlæggende analogistisk ontologi, den grundlæggende verdensopfattelse. Han afspejler den verdslige verden til den guddommelige verden, som er typisk for analogismen. Universet bliver altså betragtet som et velordnet system i harmoni (Jensen 2016, 7-8). Der findes dog ondskab og synd i verden, men godheden og skønheden fylder langt mere. Det vil sige, at der findes langt flere gode engle end dæmoner. Dæmonerne respekterer ikke naturens orden, men de undergår stadig Guds orden, så balancen i verden bliver opretholdt (Tekst 2, 3, 38-40). Augustin beskriver altså verden som grundlæggende god. Det er en verden af skønhed og godhed, som Augustin hævder er til, fordi den gode Gud ønskede at skabe gode ting. Det onde og syndige er med til at vise verdens skønhed, da verden bliver smukkere med en kontrast. Det onde er derved fraværet af det gode (ibid., 4, 1-3). Balancen i verden er også med til at blive opretholdt i form af en hierarkisk struktur, som langt de fleste analogistiske ontologier indeholder. Den himmelske stad har Gud som øverste magt, som alle føler kærlighed for og ærer. Hernæst i hierarkiet finder man englene, hvor næst de frelste mennesker kommer. Den himmelske stad bliver kun positivt beskrevet, hvilket vil sige, at den hierarkiske struktur bliver respekteret og accepteret (ibid., 22-41).

Augustin er med til at skabe en form for post-aksial kompromisreligion ved at have den jordiske stad og den himmelske stad. Kristendommen bliver en religion, hvor man henter elementer fra både det arkaiske, højkulturreligioner, og det aksiale, religioner fra aksetiden. Post-aksial kompromisreligion kombinerer altså det arkaiske og det aksiale (Jensen 2019, 37-39). I viljen kan mennesket godt ville befri sig

fra den sociale verden, men i praksis kan det være næsten umuligt. Mennesket kan dermed have en positiv indstilling overfor verden i form af de arkaiske træk og samtidig være en from kristen, som forsøger verden og henvender sig til det guddommelige fra det aksiale. Ved at skabe splittelsen mellem den jordiske og himmelske stad skaber Augustin altså et kompromis for kristendommen, så den også kan forholde sig til den verdslige verden og ikke udelukkende den guddommelige, eftersom den blev statsreligion i Romerriget.

Kompromisreligion

I de foregående afsnit har jeg belyst, hvordan kristendommen er gået fra at være en sekt til en statsreligion, og hvordan den som kompromisreligion tager stilling til det verdslige liv ud fra Augustins teologi. I dette afsnit vil jeg diskutere kompromisreligionsbegrebet, i forhold til hvordan kristendommen skal forholde sig til den verdslige verden i forlængelse af det foregående afsnit. Jeg vil inddrage Martin Luthers skrift "Om verdslig øvrighed" fra år 1523 (Tekst 22, 29-30), som giver kompromisreligionsbegrebet en anden nuance end Augustin. Yderligere vil jeg inddrage Thomas Kingos salmer "Nu rinder solen op" fra år 1674 (Tekst 37a, 47) og "Far, verden, far vel" fra år 1681 (Tekst 37b, 47-48) til at diskutere den udvikling kristendommen som kompromisreligion gennemgår. Til sidst vil jeg inddrage Søren A. Kierkegaards tidsskrift "Afstands-Mål; og herved igen om den egentlige vanskelighed jeg har at kæmpe med" fra år 1855 (Tekst 44, 57-59) til at give et mere kritisk perspektiv på kristendommen som kompromisreligion i forhold til de forrige kilder, som giver et positivt perspektiv.

Luther argumenterer for, at Gud har skabt to regimente: det åndelige regimente og det verdslige regimente (Tekst 22, 29, 41-43). På samme måde som Augustin argumenterer for den himmelske og jordiske stad. Begge teologer er enige om, at der er en adskillelse mellem den verdslige verden og den guddommelige verden. Den verdslige verden er med til at opretholde det kulturelle samfund, hvor den guddommelige verden er med til at hjælpe den kristne til frelsen. Hvor Augustin betragter de to stæder som byer eller samfund, som det kristne menneske er en del af, opfatter Luther regimenterne mere som et udtryk for forskellige menneskelige relationer. Det verdslige regimente er menneskets relation til mennesket, hvor det åndelige regimente er menneskets relation til Gud (ibid., 38-40). Augustin og Luther har altså forskellige opfattelser af, hvad de to stæder/regimenter indebærer, men de er enige om, at det verdslige og guddommelige skal opdeles. Verden består ikke alene af kristne, og

derfor er kristendommen nødt til at forholde sig til den verdslige verden, efter det er blevet en universalreligion. Luther argumenterer for, at det verdslige regimente er nødvendigt, fordi der er langt flere onde end fromme kristne. Hvis man alene havde et åndeligt regimente, ville de onde misbruge det kristne navn til at gøre onde gerninger (ibid., 30, 3-10). Luther hævder altså, at kristendommen er nødt til at være en kompromisreligion, hvor man opdeler det verdslige og åndelige, ellers ville verden være styret af ondskab. Denne argumentation vil Augustin dog ikke være enig i, da han betragter verden som grundlæggende god. Selvom der er ondskab i verden, så overstråler godheden og skønheden ondskaben (Tekst 2, 3, 38-40). Augustin benytter sig i stedet af syndefaldet som argumentation for, at de to stæder er opstået. Syndefaldet er skyld i, at mennesket befinder sig på jorden og derfor må tage stilling til det verdslige (ibid., 4, 8-11). Samtiden, som de to kilder er skrevet i, har en indflydelse på teologernes forskellige opfattelser, da der er omkring 1000 års forskel på kilderne. Augustins bog er skrevet i takt med, at kristendommen var blevet statsreligion i Romerriget og derfor skulle forholde sig til den verdslige verden (Rasmussen og Thomassen 2016, 98). Luthers skrift er derimod skrevet i forbindelse med reformationen i 1500-tallet, hvor kristendommen havde været en universalreligion i mange år (ibid., 265-266). De to teologer har derfor forskellig fokus alt efter, hvad der rørte sig i deres samtid. Der kan argumenteres for, at Augustins tanke om de to stæder derfor har været et grundlag for Luthers udvikling om de to regimenter. Denne tanke vil jeg dog ikke uddybe yderligere i opgaven, selvom det kunne være et interessant perspektiv at give. De to forskellige fokuspunkter og argumentationer, som kilderne indeholder, viser, hvordan kristendommen igennem historien har skullet udvikle sig i takt med dens magt i verden og kulturens udvikling. Luthers skrift viser, at det ikke længere var nok at være en døbt kristen for at opnå frelsen, i stedet handlede det om den kristnes fromhed (Tekst 22, 30, 13-14). Augustin berører ikke dette emne i sin bog, da det ikke var relevant for hans samtid. På Augustins tid handlede det i stedet om at være en del af kristendommen fremfor at være hedning og tilbede dæmoner (Tekst 2, 4, 32-39). Overordnet set skal kristendommen som kompromisreligion forstås som, at det verdslige og guddommelige deles op, så mennesket både kan være en integreret del af samfundet men også en from kristen. Hvad der hører indenunder den verdslige og guddommelige verden ændrer dog betydning alt efter, hvilken tankestrømning kulturen gennemgår.

Hvis vi springer frem i tiden til slutningen af 1600-tallet, er den danske biskop Thomas Kingos salmer et godt eksempel på den udvikling, kristendommen som

kompromisreligion gennemgår. I Kingos salme ”Nu rinder solen op” bliver den verdslige verden beskrevet forholdsvis positivt. Kingo argumenterer nemlig for, at de kristne allerede er frelst i denne verden (Tekst 37a, 47, 27). Frelsen fremkommer ifølge Kingo ikke først efter døden, men vil allerede træde i kraft i den verdslige verden. Kingo frembringer her post-aksiale træk i form af velsignelse i denne verden og frelsen i den anden verden fra henholdsvis det arkaiske og aksiale (Jensen 2019, 37-39). Kingo er enig i Luthers tanke om, at mennesket har pligt til at udføre sit kald og stand i den verdslige verden. Kingo argumenterer for, at man udviser kristen fromhed ved at udføre sin verdslige pligt (Tekst 37a, 47, 34-37). Kingo kombinerer derved opdelingen af det guddommelige og verdslige ved at identificere de verdslige pligter med helligheden. Denne tankegang kommer som følge af protestantismen, som på tidspunktet salmen er skrevet i, er blevet den danske statsreligion (Bach-Nielsen og Schjørring 2012, 120-122). Det monastiske liv, som før protestantismen tilhørte munkeordnerne, blev overført til det daglige liv. Efter protestantismens indførelse i Danmark bliver skellet mellem den verdslige og guddommelige verden ikke længere så stort, da det hellige bliver en del af den verdslige verden (Rasmussen og Thomassen 2016, 222-223). Kingo argumenterer dog for i sin anden salme ”Far, verden, far vel!”, at den verdslige og guddommelige verden stadig skal være opdelt. I denne salme bruger Kingo et mere verdensfor-sagende blik, fordi han vil understrege vigtigheden i ikke at binde sig for meget til de jordiske goder. Det er vigtigt at udføre sine daglige pligter, da det udtrykker ens kærlighed til Gud, men det kristne menneske skal have en bevidsthed om, at det jordiske liv ikke er det vigtigste i sidste ende (Tekst 37b, 48, 4-9). Kingo argumenterer altså for, at man skal udføre sin verdslige pligt, men det skal være i kærlighed til Gud og ikke til de verdslige goder (ibid., 46-50). Hvis det er i kærlighed til det jordiske, vil man være vendt tilbage til en arkaiskreligion fremfor den post-aksiale kompromisreligion, som kristendommen nu engang er blevet på dette tidspunkt.

Kompromisreligionsbegrebet ændrer sig yderligere i 1800-tallet. Kristendommen har på dette tidspunkt gennemgået oplysningstidens kritiske følger, hvor religion er blevet afmytologiseret, og hvor der er fokus på det enkle individs religion (Bach-Nielsen og Schjørring 2012, 343). Denne følge satte spor i Kierkegaards teologi. I sit tidsskrift ”Afstands-Mål; og herved igen om den egentlige vanskelighed jeg har at kæmpe med” argumenterer Kierkegaard for, at kristendommen ikke kan gå på kompromis. Den oprindelige kristendom, som Kierkegaard betegner den, er verdensforsagende, den er ikke et middel til at kunne leve i denne verden (Tekst 44, 57, 19-20). I

modsætning til de tre foregående teologer, som har et post-aksialt kompromis syn på kristendommen, har Kierkegaard et rent aksialt synspunkt. Det er kun ved at være verdensforsagende og hade sit liv i denne verden, at det kristne menneske kan blive frelst i himlen, også kaldt værdiomkalfatring (ibid., 19-24). Alle værdier bliver vendt på hovedet, så et verdensforsagende skidt liv på jorden vil være et godt frelst liv i himlen og omvendt. Kierkegaard argumenterer på denne måde for, at kristendommen ikke kan gå på kompromis med den verdslige verden. Ved at gå på kompromis og have en positiv indstilling til den verdslige verden mister kristendommen sin oprindelige betydning, og derved kan man ikke betragte sig selv som kristen (ibid., 15-24). Den sunde fornuft, som mennesket er præget af grundet oplysningstiden, står i modsætning til kristendommens grundprincipper. Kristendommen er nemlig paradoksal, idet et menneske for eksempel kan blive en guddom (ibid., 59, 24-29). Den kristne vil derfor fremstå anderledes og mærkelig overfor resten af befolkningen, siden den kristne tror på kristendommens paradoksale grundprincipper. Dette er Kierkegaards argumentation for, at den sande kristne vil skille sig ud fra mængden og leve ensomt og alene og derved være verdensforsagende (ibid., 30-33). Kristendommen kan dermed ifølge Kierkegaard ikke gå på kompromis, da verdensforsagelse er et grundlæggende element, og derved skal kristendommen vende tilbage til den aksiale religion, som den startede med at være. I modsætning til Kierkegaard står Nikolai F. S. Grundtvig, som var en meget betydningsfuld dansk salmedigter i 1800-tallet (Tekst 42, 54, 1-4). Grundtvig har ligesom Augustin en grundlæggende analogistisk ontologi og påstår derfor, at kristendommen kan være en post-aksial kompromisreligion. Grundtvig er præget af romantikken, som præger det danske land i 1800-tallet. En dybdegående diskussion af Grundtvigs argumentation for kristendommen som kompromisreligion i 1800-tallet i forhold til Kierkegaards argumentation kunne have været yderst relevant at have med i opgaven.

Konklusion

I denne opgave har jeg besvaret Spørgsmål 1 i *Kristendommens historie*. Ud fra en religionsvidenskabelig kommentar til Augustins bog "Om Guds Stad" kan jeg konkludere, at kristendommen bliver en post-aksial kompromisreligion, efter den bliver statsreligion i Romerriget. Den post-aksiale kompromisreligion består i, at den verdslige og guddommelige verden bliver opdelt, så det kristne menneske kan leve integreret i samfundet. De inddraget kildetekster fra diskussionen belyser, at denne tankegang bliver bibeholdt i løbet af kristendommens historie helt op til 1800-tallet i Danmark. Der kan yderligere

konkluderes, at der er en generel positiv holdning til kristendommen som kompromisreligion i løbet af historien, dog i undtagelse af Kierkegaard, som argumenterer for kristendommen som aksialreligion. For at få et yderligere perspektiv på 1800-tallet kunne jeg havde kommet med en mere dybdegående diskussion af Grundtvigs syn på kristendommen som kompromisreligion, siden han har en analogistisk ontologi ligesom Augustin. Yderligere kunne jeg også have set på kristendommen som kompromisreligion i dagens Danmark. Jeg kunne også have haft et andet fokus i opgaven for eksempel på dæmonologi, hvor jeg kunne have uddybet Augustins teologi indenfor dette emne. I forlængelse heraf kunne jeg havde inddraget *Tekst 7: Pave Gregor I til abbed Mellitus om Anglermissionen*, hvor Pave Gregor I hævder, at hedninges guder er dæmoner.

Litteraturliste

Bach-Nielsen, Carsten & Jens H. Schjørring

2012 *Kirkens Historie*, Hans Reitzels Forlag

Jensen, Hans. J. L.

2016 Ontologier i Det Gamle Testamente: analogisme og animisme (Gen 1 og 2-3). *Collegium Biblicum Årsskrift (CBÅ)*, 20, 7-8

Jensen, Hans J. L.

2019 Religionshistorie: kort overblik

Rasmussen, Tarald & Einar Thomassen

2016 *Kristendommen, en historisk innføring*, Universitetsforlaget, Oslo